

บทที่ 7

สงครามเย็น

1. คำจำกัดความ

คำว่า “สงครามเย็น” หรือ Cold War เป็นสภาวะแห่งความตึงเครียดและการเป็นปฏิปักษ์อย่างรุนแรงระหว่างฝ่ายตะวันตกกับฝ่ายตะวันออก ซึ่งเกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยมีการใช้กลยุทธ์โอบล้อมหรืออุบายทางการเมือง การโต้เถียงเจรจาทางการทูตที่ยืดเยื้อ การทำสงครามจิตวิทยา การเป็นปฏิปักษ์ทางด้านอุดมการณ์ การแข่งขันสะสมกำลังอาวุธ และการแข่งขันกันระหว่างชาติมหาอำนาจในด้านอื่น ๆ ซึ่งไม่นำไปสู่สงครามร้อน (Hot War)

2. กำเนิดและลักษณะของสงครามเย็น¹

สงครามเย็นเริ่มก่อตัวขึ้นหลังจากที่เยอรมันยอมแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตต่างก็มีอำนาจเด่นมากขึ้น และต่างฝ่ายต่างก็แข่งขันกันเพื่อครองความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ในโลก ถึงแม้ว่าโซเวียตจะได้รับความเสียหายอย่างมากในสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ตาม² แต่ก็ยังคงมีอำนาจและอิทธิพลอย่างมากในโลกแห่งการเมือง ความเสียหายดังกล่าวที่โซเวียตได้รับจากการกระทำของเยอรมันทำให้ฝ่ายสัมพันธมิตรพยายามที่จะควบคุมเยอรมนีให้อยู่ในอำนาจของตนมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยจัดให้มีข้อตกลงเป็นทางการที่การประชุมยัลต้า (Yalta Conference) ซึ่งจัดให้มีขึ้นระหว่างวันที่ 4 – 11 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1945 ทั้งนี้เพื่อควบคุมและลดกำลังอาวุธเยอรมนี และห้ามมิให้ประเทศเยอรมนีเป็นประเทศสะสมอาวุธและกำลังทหาร โดยทำการแบ่งแยกเยอรมนีออกเป็นส่วน ๆ เพื่อเป็นหลักประกันสันติภาพ และความมั่นคงในอนาคต³ อย่างไรก็ตาม

¹ดูลักษณะของสงครามเย็นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน David S. Mc Lellan, *The Cold War in Transition* (New York : The Macmillan Co., 1966).

²ดูความเสียหายที่โซเวียตได้รับจากสงครามโลกครั้งที่ 2 มีทหารเสียชีวิต 13.8 ล้านคน 1,710 เมือง และ 70,000 หมู่บ้าน ถูกทำลายใน Hans. Adolf Jacobsen, “The Second War as a Problem in Historical Research,” *World Politics*, July, 1964, p. 640.

³ดู John Snell, *Illusion and Necessity*, (Boston : Houghton Mifflin, 1963), pp. 172-191.

การแบ่งเยอรมันนั้นก่อให้เกิดปัญหายุ่ยากขึ้นมาว่าใครจะได้มีอิทธิพลเหนือเยอรมนีมากที่สุด ทั้งสหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และประเทศมหาอำนาจอื่น ๆ ต่างก็มีความต้องการเยอรมนีอย่างมาก เพราะประเทศเยอรมันเป็นประเทศใหญ่ตั้งอยู่ท่ามกลางยุโรป และชนชาติเยอรมันส่วนมากมีความรู้ทางด้านวิชาการ มีถ่านหินเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ มีแหล่งผลิตอุตสาหกรรมมากมาย และที่สำคัญที่สุดก็คือประเทศใดได้เยอรมันอยู่ในความครอบครองในขณะนั้นแล้ว ประเทศนั้นจะมีกำลังทหารมากที่สุดในโลก นอกจากนี้ปัญหาเกี่ยวกับเยอรมนีแล้วยังมีปัญหาที่เกี่ยวกับอนาคตของประเทศในยุโรปตะวันออกที่ประเทศมหาอำนาจทั้งสองคือ สหรัฐอเมริกา และสหภาพโซเวียตจะต้องถกเถียงกันต่อไปอีก ประเทศมหาอำนาจทั้งสองมีอุดมการณ์ขัดแย้งอย่างชัดเจนในปัญหาทั้งสองกล่าวคือ ทั้งสหรัฐอเมริกาและโซเวียตได้ตกลงกันโดยเรียบริ้อย ณ ที่ประชุมยัลต้า (Yalta Conference) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1945 ว่าจะสถาปนาการปกครองระบบประชาธิปไตยประเทศยุโรปตะวันออกเมื่อสงครามโลกสิ้นสุดลง แต่พอสงครามสิ้นสุดลงโซเวียตหาได้รักษาคำมั่นสัญญาไม่ แต่กลับอาศัยความได้เปรียบที่ตนมีกองทัพในประเทศเหล่านั้นสถาปนาประชาธิปไตยตามแบบของโซเวียต ซึ่งเรียกว่า ประชาธิปไตยของประชาชน (Peoples' Democracy) นายกรัฐมนตรีเชอร์ซิลแห่งอังกฤษ ได้ชักชวนให้สหรัฐอเมริกากระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อคัดค้านการยึดครองของโซเวียตในทวีปยุโรปตะวันออก⁴ และสหรัฐอเมริกาได้ทำการคัดค้านแต่ไม่เป็นผล ในทำนองเดียวกันโซเวียตก็ได้ปฏิเสธที่จะทำตามสหรัฐอเมริกา ซึ่งจะให้มีการรวมเยอรมันและสถาปนาระบบเสรีประชาธิปไตยขึ้นในประเทศตามที่ได้ตกลงกันไว้แต่เดิม ด้วยเหตุการณดังกล่าวทำให้สถานการณ์ระหว่างประเทศทั้งสองมีความตึงเครียดเพิ่มมากขึ้นและหลังจาก 6 เดือน นับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง สงครามเย็นก็เริ่มอุบัติขึ้นโดยต่างฝ่ายต่างมีท่าที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกันเพิ่มมากขึ้น เมื่อประเทศจีนสูญเสียให้แก่จีนคอมมิวนิสต์ในปี ค.ศ. 1949 และโซเวียตประสบความสำเร็จในการทดลองระเบิดปรมาณูในปีเดียวกัน⁵ ทำให้สหรัฐได้เพิ่มการปรับปรุงกำลังของกองทัพอย่างขนานใหญ่ เพื่อให้มีกำลังเหนือกว่าฝ่ายโซเวียต อาจกล่าวได้ว่าระยะสิบห้าปีหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตต่างก็ทำการแข่งขันกันทุกวิถีทาง เพื่อที่จะเอาชนะในการเป็นผู้นำของโลก

⁴ดู H.L. Trefousse, Editor, *The Cold War : A Book of Documents* (New York : Putnams, 1965). p.81.

⁵วันที่ 23 กันยายน ค.ศ. 1949 ประธานาธิบดี ทรูแมน แห่งสหรัฐอเมริกา ได้เปิดเผยว่าโซเวียตได้ทำการทดลองระเบิดปรมาณู และในวันที่ 20 สิงหาคม ค.ศ. 1953 รัฐบาลมอสโกได้ประกาศถึงความสำเร็จในการทดลองระเบิดไฮโดรเจนของโซเวียต

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1961 เป็นต้นมา สงครามเย็นระหว่างสหรัฐอเมริกากับโซเวียต เริ่มเปลี่ยนแปลงไปโดยที่แต่ก่อนทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ต่างมุ่งที่จะเอาชนะต่อกัน แต่หลังจากปี ค.ศ. 1961 ทั้งสองฝ่ายต่างตระหนักดีว่าตนไม่สามารถจะเอาชนะฝ่ายตรงกันข้ามได้จึงทำให้ประเทศมหาอำนาจทั้งสองมีความเต็มใจในการที่จะอยู่ร่วมกันโดยสันติ (Peaceful Co-existence) โดยจะไม่ใช้กำลังทำลายล้างซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังได้จัดตั้งโทรพิมพ์ด่วน (Hot-Line) ระหว่างมอสโกและวอชิงตันดีซี เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม ค.ศ. 1963 เพื่อลดอันตรายอันเกิดจากสงครามอุบัติเหตุซึ่งอาจเกิดขึ้นได้จากการเข้าใจผิดต่อกัน แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งสองฝ่ายหาได้ไว้วางใจซึ่งกันและกันไม่ นอกจากนี้แล้ว จีน-คอมมิวนิสต์ ยังกล่าวหาว่า โซเวียตเป็นพวกที่ชอบเปลี่ยนแปลงแก้ไข (Revisionist) และเป็นผู้ทรยศต่อคำสอนของเลนินที่ว่าประเทศสังคมนิยมไม่มีวันจะอยู่ร่วมกันได้กับประเทศที่ใช้ระบบลัทธิทุน และได้เรียกร้องให้มีการทำลายล้างสหรัฐอเมริกา โดยกล่าวยืนยันข่มขู่ว่า ถ้าโซเวียตเพิกเฉยในเรื่องนี้ การปะทะระหว่างจีนแดงและโซเวียต จะต้องเกิดขึ้นในขณะเดียวกันโซเวียตก็กล่าวหาว่าจีนแดงเป็นพวกเถรตรง (Dogmatist) ที่ไม่ยอมปรับปรุงแก้ไขลัทธิและคำสั่งสอนของเลนินให้สอดคล้องกับสภาวะของการเมืองระหว่างประเทศ

ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1964 จีนคอมมิวนิสต์ได้ประสบผลสำเร็จในการทดลองระเบิดปรมาณู⁶ ซึ่งจีนคอมมิวนิสต์ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการยับยั้งการโจมตี และการคุกคามของฝ่ายสหรัฐ⁷ สหรัฐเริ่มมีความวิตกกังวลไปว่าจีนคอมมิวนิสต์อาจทำตามที่ได้พูดไว้ นั่นคือ ทำลายล้างสหรัฐอเมริกาให้สิ้นซากไป นอกจากนี้โซเวียตก็มีความเกรงกลัวด้วยเหมือนกันว่าจีนคอมมิวนิสต์อาจตอบแทนแก้แค้นตน ฉะนั้น สหรัฐอเมริกาและโซเวียตต่างฝ่ายก็วางแผนป้องกันการโจมตีจากฝ่ายจีนคอมมิวนิสต์ สงครามเย็นในปัจจุบัน จึงกลายเป็นสงครามระหว่างสามฝ่าย ดังคำนิยามได้กล่าวไว้ข้างต้น ผลก็คือ ทำให้เกิดความตึงเครียดในทางการเมืองระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น ในปัจจุบันท่าทีใหม่ ๆ ของความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนคอมมิวนิสต์ ซึ่งสืบเนื่องจากการไปเยือนปักกิ่งของประธานาธิบดีนิกสัน ในปี ค.ศ. 1972 ช่วยให้สถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศลดความตึงเครียดลงไปได้บ้าง อย่างไรก็ตามทั้งสามฝ่ายต่างก็คอยจ้องกุมเชิงซึ่งกันและกัน โดยหวังว่าสักวันหนึ่งตนจะได้เป็นผู้นำของโลกแต่เพียงผู้เดียว ทุกวันนี้ประเทศมหาอำนาจทั้งสามต่างแข่งขันกันเพื่อเอาชนะจิตใจของคนทั้งโลก ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการเสียงสนับสนุน

⁶ในวันที่ 17 มิถุนายน ค.ศ. 1967 จีนคอมมิวนิสต์ได้ประกาศถึงความสำเร็จเป็นครั้งแรกในการทดลองระเบิดไฮโดรเจน

⁷ดู The New York Times, October 17, 1964 p 10

ในนโยบายของตน ในสถานการณ์ดังกล่าว ประเทศเล็ก ๆ จึงมีทางเลือกอยู่ 2 ทางคือ เข้าเป็นพวกของประเทศมหาอำนาจ ซึ่งเห็นว่าจะเป็นผู้ชนะในสงครามเย็นหรือวางตัวเป็นกลางไม่สนับสนุนฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง การวางตัวเป็นกลางนี้ ทำให้ประเทศเล็ก ๆ ได้รับผลประโยชน์จากทุก ๆ ฝ่ายที่ทำสงครามเย็นกัน ผลประโยชน์นี้อาจเป็นไปได้ในรูปแบบการให้ความช่วยเหลือทางการเงิน ทางด้านเศรษฐกิจหรือการทหารก็ได้ อาจกล่าวได้ว่า ประเทศเล็ก ๆ ที่เป็นกลางมีโอกาสมากในการที่จะได้รับผลประโยชน์ต่าง ๆ จากประเทศมหาอำนาจทั้งสาม เพราะทั้งจีนแดง โซเวียต และสหรัฐอเมริกาต่างก็แข่งขันกันเพื่อที่จะเอาชนะจิตใจประเทศต่าง ๆ โดยแข่งขันในด้านให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศที่เป็นกลาง เพราะหวังที่จะได้ประเทศที่เป็นกลางเหล่านั้นมาเป็นพวกของตน ด้วยเหตุดังกล่าว จึงมีปรากฏอยู่บ่อย ๆ ว่า โซเวียต จีนแดงและสหรัฐอเมริกา ต่างแข่งขันกันในการหยิบยื่นให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ ในแอฟริกา และเอเชีย และไม่กล้าใช้วิธีบีบบังคับให้มาเป็นพวกของตนเพราะเกรงไปว่า ถ้าใช้วิธีการบีบบังคับทำให้ประเทศเล็ก ๆ เหล่านั้นเกิดความไม่พอใจและหันไปสนับสนุนฝ่ายตรงข้ามได้

3. สงครามเย็นในสหประชาชาติ

ถึงแม้ว่ากฎบัตรแห่งสหประชาชาติ จะได้บัญญัติให้มีการร่วมมือกันระหว่างประเทศมหาอำนาจ แต่ก็ปรากฏว่าไม่ค่อยจะเกิดผลเท่าใดนักในทางปฏิบัติ⁸ เพราะสหรัฐและโซเวียตก็ยังคงเป็นฝ่ายตรงกันข้ามกันอยู่เสมอในกรณีที่มีการทุ่มเถียงในปัญหาต่าง ๆ ที่พิจารณาในองค์การสหประชาชาติ ประเทศมหาอำนาจทั้งสองได้ใช้อำนาจการสหประชาชาติเป็นเครื่องมือรักษาผลประโยชน์ และส่วนได้เสียของตนเป็นส่วนใหญ่ โดยปกติแล้วประเทศสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ตลอดจนประเทศสมาชิกอื่น ๆ ไม่ค่อยจะเกี่ยวข้องหรือร่วมมือกับการแทรกแซง ซึ่งดำเนินการโดยองค์การสหประชาชาติ เว้นไว้แต่ตนจะได้รับผลประโยชน์จากการกระทำดังกล่าว ที่เห็นได้ชัดก็คือ ประเทศมหาอำนาจฝ่ายตะวันตกจะร่วมมือหรือเห็นชอบด้วยกับการแทรกแซงขององค์การสหประชาชาติก็ต่อเมื่อการแทรกแซงนั้นจะทำให้อิทธิพลของฝ่ายคอมมิวนิสต์เสื่อมลง หรือเป็นการป้องกันการขยายตัวหรือการรุกรานของคอมมิวนิสต์ ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์ในตอนเหนือของอิหร่าน (1946) กรีก (1946-1948) สงครามเกาหลี (1947-1953) การสู้รบในฮังการี (1956) เลบานอน (1958) และคองโก เลียวโอโปวิลลี (Dongo Leopoldville) ระหว่างปี

⁸Karl W. Deutsch, *The Analysis of International Relations* (Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1968), p 177

ค.ศ. 1960 และ 1963 ในบางกรณีที่ปรากฏอยู่บ่อย ๆ ที่สมาชิกส่วนใหญ่ขององค์การสหประชาชาติ เรียกร้องให้สหประชาชาติใช้มาตรการลงโทษโปรตุเกสที่ถือตั้งไม่ยอมยุติการใช้ระบบอาณานิคม แต่ประเทศมหาอำนาจฝ่ายตะวันตกมักจะลังเลใจในการที่จะเข้าร่วมกับการกระทำดังกล่าว ในเหตุการณ์เช่นนี้ไซเวียตจะถือโอกาสโจมตีประเทศมหาอำนาจฝ่ายตะวันตกโดยทันที เพื่อเอาใจประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ที่มุ่งจะให้องค์การสหประชาชาติดำเนินการลงโทษ และพร้อมกันนั้นก็หวังว่าประเทศสมาชิกเหล่านี้จะช่วยสนับสนุนนโยบายของตนในวันหนึ่งข้างหน้า ถึงแม้ว่าสหรัฐอเมริกา และสหภาพ-ไซเวียตเคยตกลงกันในองค์การสหประชาชาติเกี่ยวกับปัญหาข้อพิพาท อาทิเช่น กรณีพิพาทเกี่ยวกับปลาเสไตน์ ระหว่างกลุ่มประเทศอาหรับและอิสราเอล (1947-1949) เกราชของประเทศอินโดนีเซีย และสงครามสุเอซ (1956) แต่ทั้งสองก็ยังคงมีท่าทีเป็นปฏิปักษ์ต่อกันอยู่ในลักษณะที่แอบแฝง การเป็นปฏิปักษ์ หรือเป็นฝ่ายตรงกันข้ามกันอย่างชัดเจนมักจะพบในการออกเสียงเกี่ยวกับปัญหาอาณานิคมในแอฟริกา ซึ่งสหรัฐอเมริกาและสหภาพไซเวียตมักออกเสียงในที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติในลักษณะตรงข้ามกันอยู่เสมอ

ถ้าพิจารณาการออกเสียงในที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติแล้วจะพบว่า การขัดแย้งระหว่างฝ่ายตะวันตกกับฝ่ายตะวันออก มีแนวโน้มเอียงไปในลักษณะที่เพิ่มขึ้น จากการวิเคราะห์การออกเสียงในที่ประชุมสมัชชาใหญ่ของสหประชาชาติโดยเฮวอร์ด อาร์ แอลเกอร์ และบรูซ เอ็ม รัสเซต ผลปรากฏว่าในปี ค.ศ. 1947 มีการขัดแย้งกันระหว่างฝ่ายตะวันตก และฝ่ายตะวันออกประมาณ 45 เปอร์เซ็นต์ของคะแนนเสียงทั้งหมด และได้เติบโตสูงขึ้นเป็น 60 และ 70 เปอร์เซ็นต์ ในปี ค.ศ. 1961 และ 1967 ตามลำดับ⁹ ทั้งไซเวียตและสหรัฐอเมริกาต่างก็พยายามที่จะดึงพวกกลุ่มออกเสียงอื่น ๆ ในสหประชาชาติมาเป็นพวกตน เช่น กลุ่มอาหรับ กลุ่มแอฟริกาและเอเชีย เป็นต้น หลังจากที่จีนแดงถูกยอมรับเข้ามาเป็นสมาชิกในสหประชาชาติแล้ว ทำให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์มีคะแนนเสียงเพิ่มเติมขึ้นอีกหนึ่งคะแนนโดยปริยาย ทุกวันนี้ทั้งฝ่ายคอมมิวนิสต์และฝ่ายโลกเสรีประชาธิปไตย ซึ่งมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำต่างพยายามที่จะใช้วิธีล่อใจประเทศต่าง ๆ เพื่อหาคะแนนเสียงมาสนับสนุนนโยบายของตน ถ้าปรากฏการณ์ดังกล่าวยังคงดำเนินต่อไป สภาพทางการเมืองในสหประชาชาติจะมีลักษณะไปในด้านระบบสองพรรค หรือ

⁹ Hayward R. Alker, Jr. and Bruce M. Russett, *World Politics in the General Assembly* (New Haven: Yale University Press, 1965), pp 134-138, 276, 279, 289-293

สองกลุ่ม ซึ่งนำโดยโซเวียต และสหรัฐอเมริกา ฉะนั้นองค์การสหประชาชาติจะคงอยู่ หรือสลายตัวไป ขึ้นอยู่กับการกระทำของประเทศมหาอำนาจทั้งสอง ถ้าในอนาคตจีนแดง สามารถแยกตัวหาพรรคพวกรวมกันเข้าเป็นอีกกลุ่มหนึ่งกลุ่มซึ่งมีอิทธิพล สภาพทางการเมืองขององค์การสหประชาชาติจะมีลักษณะในระบบสามพรรค ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าความยุ่งยากทางการเมืองในองค์การสหประชาชาติ ย่อมจะต้องเกิดขึ้นอย่างไม่มีข้อสงสัย ถ้าเหตุการณ์นั้นเป็นจริงในอนาคตคำจำกัดความเก่า ๆ¹⁰ ในเรื่องสงครามเย็นในองค์การสหประชาชาติ ก็จะต้องถูกเปลี่ยนจากสงครามระหว่างสองฝ่ายเป็นสงครามระหว่างสามฝ่าย ซึ่งต่างก็มีอิทธิพลและอำนาจพอ ๆ กัน ใครจะมีอำนาจเหนือกว่าใคร สุดแล้วแต่ว่าฝ่ายไหนจะกุมคะแนนเสียงในองค์การสหประชาชาติได้มากกว่ากัน สรุปได้ว่าสงครามเย็นในองค์การสหประชาชาติเป็นการต่อสู้แข่งขันกันระหว่างชาติมหาอำนาจทั้งสาม คือสหรัฐอเมริกา โซเวียตและจีนแดง เพื่อที่จะเอาชนะกันในด้านกุมคะแนนเสียงข้างมากในสหประชาชาติ โดยพยายามที่จะใช้เครื่องมือทุกอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เครื่องมือทางการเมือง ด้านการเศรษฐกิจ และด้านการทหาร เพื่อชักจูงประเทศอื่น ๆ เข้ามาเป็นบริวารและสนับสนุนการออกเสียงของตนในที่ประชุมสหประชาชาติ ในปัจจุบันยังไม่ปรากฏว่ามีชาติมหาอำนาจใดประสบความสำเร็จในเรื่องนี้อย่างเด็ดขาด

จากการที่มีการรวมเยอรมันตะวันตกและตะวันออกเข้าด้วยกันเป็นประเทศเดียว รวมทั้งการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและการสลายตัวของกลุ่มประเทศกติกาสันติสัญญา วอร์ซอในปี ค.ศ. 1991 ได้มีผลทำให้สงครามเย็นระหว่างสองค่าย คือ ค่ายตะวันตกและค่ายตะวันออกทั้งภายในและภายนอกองค์การสหประชาชาติที่มีมานานนับหลายสิบปีได้สิ้นสุดลง ซึ่งนับได้ว่าเหตุการณ์ดังกล่าว มีส่วนช่วยทำให้สันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ มีมากขึ้นกว่าแต่ก่อน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ยังไม่มีหลักประกันอันใดในปัจจุบันที่จะทำให้ชาวโลกเชื่อมั่นได้ว่าสงครามเย็นระหว่างสองค่ายดังกล่าวจะไม่อุบัติเกิดขึ้นอีกท่ามกลางความไม่แน่นอนในพฤติกรรมของรัฐทั้งหลาย

¹⁰ คำจำกัดความแบบเก่าของสงครามเย็นใน Mc Lellan, *loc. cit.*